

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Derleme Makale / Review Article

İstismara Uğramış Bireylerde Kullanılan Ergoterapi Yaklaşımlarının İncelenmesi

Investigation Of Occupational Therapy Approaches Used In Abused Individuals

Melike KÜÇÜK¹, Suzan AYDIN²

¹ İstanbul Gelişim Üniversitesi,
Sağlık Bilimleri Fakültesi
Ergoterapi Bölümü,
melikeycuk@gmail.com,
ORCID:0009-0009-9076-6889

² Öğr. Gör., İstanbul Gelişim
Üniversitesi, Sağlık Bilimleri
Fakültesi Fizyoterapi ve
Rehabilitasyon Bölümü,
suzanaltnkeser@gmail.com,
ORCID:0000-0002-8470-9425

Başvuru: 25.08.2023
Kabul: 16.04.2024

Atıf:
Küçük, M. ve Aydın, S. (2024).
İstismara uğramış bireylerde
kullanılan ergoterapi yaklaşımlarının
incelenmesi. *Toplum ve Sosyal
Hizmet*, 35(2), 335-348. DOI:
10.33417/tsh.1349930

ÖZ

İstismarın, dünyada ve ülkemizde günden güne arttığı bilinmektedir. 13 farklı istismar türü vardır ve bunların her biri bireyler üzerinde farklı etkiler bırakmaktadır. Ergoterapi müdahalelerinin, bireylerin aktivite/rol yeterliliği üzerine etkisi oldukça fazladır. Ergoterapistler bireylerin öz saygı ve öz yeterliliklerini artırmasında, başa çıkma stratejileri geliştirmesinde, günlük yaşam aktiviteleri ve okupasyonel performansın artırılmasında bireylere yardımcı olmaktadır. Ayrıca ergoterapistler bireylerin kötü deneyimlerini atlatılmasında da bireylere yardımcı olmaktadır. Bu çalışmada istismara uğramış bireylerde kullanılan ergoterapi yaklaşımlardan bahsetmek, literatürdeki bilgi eksikliğini gidermek, diğer meslek gruplarıyla multidisipliner bir ekip oluşturmak ve bu alanda sosyal hizmetlerle ortak amaca hizmet ettiğini göstermek ve ergoterapistlere istismara uğramış bireylere yaklaşım konusunda yol göstermek amaçlanmıştır. Ergoterapi ve istismar hakkında literatürde sınırlı sayıda çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmaların neredeyse tamamı ergoterapi yaklaşımlarının istismara uğramış bireyler üzerindeki olumlu etkisini yansıtmaktadır. Bu da bu alanda gelecekte yapılacak çalışmalara umut vermektedir. Tüm bunlar dikkate alındığında daha çok çalışma ile literatüre daha fazla kanıta dayalı uygulama yaklaşımı eklenmesi bilimsel açıdan bir ihtiyaçtır.

Anahtar kelimeler: İstismar, travma, ergoterapi yaklaşımı, şiddet.

ABSTRACT

It is known that abuse is increasing day by day in the world and in our country. There are 13 different types of abuse and each of them has different effects on individuals. The effect of occupational therapy interventions on the activity/role competence of individuals is quite high. Occupational therapists help individuals to increase their self-esteem and self-efficacy, to develop coping strategies, to increase activities of daily living and occupational performance. Occupational therapists also help individuals overcome bad experiences. In this study, it was aimed to talk about occupational therapy approaches used in abused individuals, to eliminate the lack of information in the literature, to create a multidisciplinary team with other professional groups and to show that it serves a common purpose with social services in this field and to guide occupational therapists in approaching abused individuals. A limited number of studies have been conducted in the literature on occupational therapy and abuse. Almost all of the studies reflect the positive effects of occupational therapy approaches on abused individuals. This gives hope to future studies in this field. Considering all these, it is a scientific need to add more evidence-based practice approaches to the literature with more studies.

Keywords: Abuse, trauma, occupational therapy approach, violence.

GİRİŞ

İstismar değişen ve gelişen şartlara (sosyal/ekonomik) göre farklılaşmakla beraber geçmişten günümüze süre gelen insanlığın ortak sorunudur (Ediz ve Altan 2017).

İstismar bir başka deyişle, acıya neden olan bir tutumdur; duygusal ve/veya fiziksel travmaya neden olabilecek uzun süreli kötü muameleyi ifade etmektedir (Abuse Claims Uk, 2023). Yaşantımızın neredeyse her alanında karşı karşıya kaldığımız istismar, ruh ve beden sağlığımız başta olmak üzere yaşamımızı ve refah düzeyimizi etkileyen bir tehdit olarak var olmaya devam etmektedir (Page ve İnce 2008). Ortaya çıkan sonuçlar istismarın yalnız yaşadığı topluma değil tüm toplumlara tesir ettiğini göstermektedir. Bu durum son zamanlarda ülkemizde ve dünyada fazlaca gündeme gelen bu toplumsal meseleyi açıklamaktadır (Ediz ve Altan, 2017).

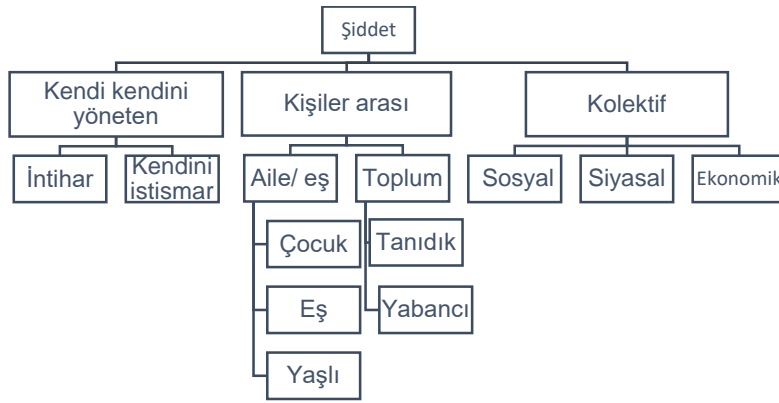
Bireylere yardımcı olmak, bireylerin psikolojik veya fiziksel travmalarına rağmen günlük yaşam aktivitelerine katılım ve okupasyonel performanslarını (kişilerin kültürel olarak yaşına ve cinsiyetine uygun anlamlı işleri seçebilme, organize edebilme ve bu işleri yapabilme yeteneği) arttırmaları konusunda destek olmak ergoterapistlerin temel çalışma alanlarındandır. İstismar, dünyada ve ülkemizde günden güne artmaktadır. Bildiğimiz kadarıyla istismar hakkında literatürdeki çalışmaların çoğunluğu kadına şiddet, cinsel istismar ve çocuk istismarı üzerine yapılmıştır ve müdahale yaklaşımlarından çok yapılan terapinin belli bir alan üzerine etkinliğinin incelendiği çalışmalardır. Fakat günümüzde teknolojinin ilerlemesi ve yaşam şartlarının değişmesi ile hayatımıza yeni pek çok istismar türü eklenmiştir ve ergoterapistlerin bu istismar mağduru bireylerle nasıl çalışacağı hakkında yapılan çalışma oldukça azdır. Ergoterapistler bu alanda faydalı olmasına rağmen literatürde ergoterapistlerin istismara uğramış bireylerle çalışırken kullanabileceği yaklaşımlara yeterince yer verilmemiştir (Murthi ve Hammell, 2020). Bu da derlememizi özgün kılmaktadır.

İstismara uğramış bireylerde ergoterapi yaklaşımlarını öğrenebilmek için şiddet ve ihmali iyi tanımlamak; bu kavramların bireyleri nasıl ve ne derece etkilediğini bilmek ve bahsedilen yaklaşımları bu bilgilere dayalı kullanmak önemlidir. Bu yüzden bu çalışmada öncelikle kavramlar açıklanmış, ardından istismara uğramış bireylerde kullanılan ergoterapi yaklaşımlarından güncel literatürler dahil edilerek bahsedilmiştir. Bu sayede literatürdeki bilgi açıklığını bir nebze olsun kapatmak ve ergoterapistlere travmaya (istismar) maruz kalmış bireylere yaklaşım konusunda yol göstermek hedeflenmiştir.

Şiddet

Şiddet, maruz kalan kişide yaralanmaya, psikolojik zarara ve ölüme neden olan ya da neden olma ihtimali olan durum şeklinde ifade edilmektedir (DSÖ, 2002). Şiddet çoğunlukla düzensiz olma eğilimindedir (Abuse Claims Uk, 2023).

Şiddet, şiddeti uygulayan kişiye ve şiddetin doğasına göre farklı türlere ayrılır, bunlar Şekil 1 ve Şekil 2'de gösterilmektedir.

Şekil 1. Şiddeti Uygulayan Kişiye Göre Şiddet Türleri

Kaynak: Rutherford, Zwi, Grove ve Butchart (2007).

Şekil 2. Şiddetin Doğasına Göre Şiddet Türleri

Kaynak: Rutherford vd., (2007).

Şiddet Belirtileri ve Risk Faktörleri

En sık karşılaştığımız şiddet belirtileri, belirgin bölgelerde (bilek ve boğaz) yara izi, vücutta ekimoz (morarma) görülmesidir. Ayrıca bireylerde gözlemlenen yolunmuş, koparılmış saçlar, var olan acıyı göstermenin önüne geçmek için daha ağır ve temkinli hareket etmek, depresyon, sürekli tedirgin olmak, korku, suçluluk duygusu ve saldırgan davranışlara meyletmek şiddet belirtileri arasında sayılabilmektedir.

Dürtüsellik, psikoz, şiddete maruz kalmak, madde kullanımı ve ilişkili diğer sorunlar şiddet belirtilerindedir. Bireysel farklılıklara düşük tolerans ya da hiç toleransın olmaması da şiddet risk faktörleri arasındadır (Douglas ve Skeem, 2005; Ögel, Tarı ve Eke, 2005).

İhmal

İhmal kavramı tanımlanırken neyin ihmal tanımına girdiği ve ihmalin nasıl olması gerektiği hususunda henüz bir fikir ortaklığı sağlanamamıştır. Tanımsal çatışma literatürde belgelenmiştir. Devletlerin ihmal tanımları farklılık gösterebilmektedir. İhmal bir ülkenin sosyal ve kültürel değerleri başta olmak üzere pek çok parametre göz önüne alınarak ihmal kavramının sınırları belirlenir.

Ülkemizde ihmalin, genel kabul edilen tanımlanması beklenen davranışın/hareketin hiç sergilenmemesi, geç sergilenmesi veya yasal olarak yapılması beklenen yer dışında sergilenmesi olarak ifade edilmektedir (Apaydın Cırık, Gül ve Aksoy, 2022). İhmalin iki türü vardır, bunlar:

İhmal Edilen Gruba Göre İhmal Türü

- Yetişkin/ Yaşlı ihmali
- Çocuğun ihmali

İhmalin Şekline Göre (Çocuğun İhmali) İhmal Türleri; eğitimsel ihmal, sosyal ihmal, ekonomik ihmal, fiziksel ihmal, cinsel ihmal ve duygusal ihmaldir(Arpacı ve Bakır, 2017; Ateş ve Durmuşoğlu Saltalı 2019; Kahraman ve Çokamay, 2016).

Çocuklarda İhmal Belirtileri; kötü hijyen ve kötü görünüm, aile/barınma sorunları, sağlık/gelişim sorunları ve davranış problemleri/değişikliği (Sidebotham, Bailey, Belderson ve Brandon, 2011; Bolat ve Macit, 2019).

Yetişkinlerde İhmal Belirtileri; kilo kaybı/yetersiz beslenme, yatak yaraları, kötü kişisel hijyen, zihin karışıklığı, aşırı sedasyon.

İhmal Risk Faktörleri; sosyal ve ekonomik koşulların yetersiz oluşu, aile içinde şiddet, uyuşturucu/uyarıcı madde kullanımı, engelli olmak ve art niyetli bakım verenler ihmal risk faktörlerinin en sık karşılaşılanlardandır (Bolat ve Macit, 2019).

İstismar

İstismar, bir kimsenin iyi niyetini kötüye kullanma, sömürme şeklinde tanımlanmaktadır. Romantik ilişki, arkadaşlık ilişkisi gibi özel ilişkilerde veya aile üyeleri arasında istismar görülebilir. Saygısızlıktan birine fiziksel veya psikolojik acı çektirmeye kadar birçok farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Halka açık bir alanda, yaşlı/çocuk bakım evlerinde, hastanelerde, birinin evinde veya kendi evinizde istismar ortaya çıkabilir. Her birey istismarın kurbanı olabilir. Bu durumun istismar kurbanının zekâsı, değeri ya da gücüyle bir alakası bulunmamaktadır. İstismar kurbanı asla suçlu veya hatalı değildir (Criminal Injuries Helpline, 2023). Bazen istismarı, mağdurdan evvel mağdurun aile üyeleri veya arkadaşları fark etmektedir. Bu sebeple istismar iyice tanımlanmalı ve nelerin istismar olduğu her bireye anlayacağı şekilde anlatılmalıdır (Criminal Injuries Helpline, 2023).

İstismar Türleri

Fiziksel İstismar, bireyin kaza dışı yaralanması sonucu ortaya çıkan birtakım problemler olması şeklinde kabaca ifade edilebilir. Vurmak, itmek, bir odaya kapatılmak, uygunsuz yaptırımlar görmek veya zorla beslemek, aç bırakmak gibi bireyin yasadışı olarak özgürlüklerinin kısıtlanması ve/veya mahrum bırakılmasını içerir. Deri lezyonları (sıyrıklar, ısırıklar, yanıklar, ekimozlar), kafa yaralanmaları/ travmaları, gelişme geriliği, iskelet sistemi lezyonları (kırıklar, çıkıklar) ve iç organ lezyonları (karın travması, göğüs) fiziksel istismarın en sık görülen belirtilerindedir. Ayrıca oral mukozada yırtıklar, ağız hijyeni bozulması, diş eksilmeleri/kayıpları, labial frenulumda yırtık fiziksel istismar belirtileri arasındadır (Büber ve Taylan, 2023; Gökalp, Övün ve Kaya, 2018; Koç, Halıcıoğlu ve Akşit, 2014).

Psikolojik (Duygusal) İstismar, başka bir kişiyi utandırmak, suçlamak, eleştirmek veya bir başka şekilde manipüle etmek için duyguları kullanarak bireyi kontrol altına almayı kapsar. Daha somutlaştırılmış bir ifadeyle kandırma, tek bırakma, tehdit etmek, kötü söz kullanma, ürkütme, reddetme ve bireyin ihtiyacı olan sevgi, ilgi, toplumsal kabul gibi insan gereksinimlerinin yerine getirilememesi ve/veya getirilmemesi duygusal istismar olarak kabul edilmektedir (Büber ve Taylan, 2023; Social Care Institute For Excellence, 2020). Psikolojik (duygusal) istismar belirtileri ise şu şekildedir; belirli bir kimse varken sessizlik havası, bireyin psikolojik durumunda değişiklik/geri çekilme, düşük benlik saygısı, iştah değişikliği (kilo kaybı/kilo almak), ağlama/öfke, işbirlikçi olmayan agresif davranışlar ve uyku düzensizliği (Social Care Institute For Excellence, 2020).

Aile İçi (Ev İçi) İstismar, aile içinde başka bir bireyi etkileyen fiziksel, cinsel, ekonomik ve duygusal eylemler veya eylem tehditleridir. Bu eylemler, birini korkutan, manipüle eden, inciten, aşağılayan ve/veya yaralayan her türlü davranışı içerir. Evli, flört veya birlikte yaşayan çiftler dahil olmak üzere bir dizi ilişkide ortaya çıkabilir. Ev içi istismar mağdurları arasında bir çocuk veya başka bir aile üyesi ya da akraba olabilir. Düşük benlik saygısı, kendini suçlama (istismarın kendi suçu olduğunu düşünmek), kesik, kırık kemik, ekimoz gibi fiziksel istismar belirtileri varlığı aile içi (ev içi) istismar belirtilerindedir. Bu belirtiler haricinde namus kelimesinin arkasına sığınarak yapılan her türlü şiddet davranışı, kadın sünneti ve zorla evlilikte aile içi istismarın açık belirtileri arasındadır (Social Care Institute For Excellence, 2020).

Cinsel istismar, bir çocuğa, bir kadına veya bir erkeğe rızası olmadan zorlanan cinsel davranış veya cinsel eylemdir. Cinsel istismar, bir kadının, erkeğin veya çocuğun bir erkek, bir kadın veya çocuk tarafından istismar edilmesini kapsar.

Temas olmadan da ortaya çıkan cinsel istismar durumları vardır. Literatürde 3 farklı cinsel istismar türünden bahsedilmektedir. Bunlar aşağıda gösterildiği gibidir:

1. Cinsel birliktelik içeren cinsel istismar,
2. Uygun olmayan öpme ve dokuma gibi cinsel birliktelik içermeyen cinsel istismar,
3. İstismar mağdurunun, istismar tehlikesi/tehdidi, cinsel istismara uğraması veya cinsel içerikli görüntülere maruz kalabileceği temas olmayan cinsel istismardır.

Bireyin vücuduna uygunsuz dokunuş, kişilerden birinin veya her ikisinin rıza dışı mastürbasyonu, uygunsuz bakış, cinsel alaylar ve ima cinsel istismar olarak kabul edilmektedir. Cinsel fotoğrafçılık veya pornografinin zorla kullanılması, vajina, anüs veya ağzın rızaya dayalı olmayan penetrasyon ve/veya penetrasyon girişimi cinsel istismar başlığı altında toplanabilecek diğer türleridir (Arpacı ve Bakır, 2017; Büber ve Taylan, 2023; Social Care Institute For Excellence, 2020). Özellikle uyluklarda, kalçalarda ve üst kollarda ve boyundaki morarma izleri, genital bölgede kanama, ağrı, kaşıntı, yırtık, lekeli, kanlı iç çamaşırı, kendine zarar verme, ilişkilerden aşırı korku ve/veya ilişkilerden çekilme, zayıf konsantrasyon, uyku bozukluğu, yoksunluk, tıbbi tanı ile ilgili olmayan

inkontinans, oturma veya yürümede olağan dışı zorluk, enfeksiyonlar cinsel istismar belirtilerinin en sık karşılaşılanlarından. Açıklanamayan genital akıntı, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, cinsel ilişkiye rıza göstermeyen kadında gebelik, belirli kimselerle yalnız kalma korkusu, genital ve/veya rektal açıklıkta yabancı cisimler, cinsel istismar belirtilerindedir (Social Care Institute For Excellence, 2020).

Çocuk İstismarı, sadece bir çocuğa yönelik fiziksel şiddet değildir. Bir yetişkin tarafından çocuk için tehdit edici olan ve ona zarar veren her türlü kötü muameleyi içerir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) çocuk istismarını, çocuğun psikolojik/duygusal, fiziksel, ekonomik ve diğer istismar türleri ile yaşamına ve yaşamını sürdürmesine, sağlığına, gelişimine ve onuruna kötü yönde etki eden kötü eylemler/davranışlar olarak tanımlamaktadır (DSÖ, 2006).

Çocuk istismarı, kendi içinde dört alt başlığa ayrılmaktadır. Bunlar:

1. Fiziksel İstismar
2. Duygusal İstismar
3. Cinsel İstismar
4. Çocuğun İhmali

Çocuğun vücudunda açıklanamayan yaralar, ekimozlar, cinsel organların etrafında morarma, yürüme/oturma zorluğu, ağırlı tuvalete çıkma, kötü hijyen çocuk istismarı belirtilerinden birkaçıdır. Ayrıca düşük ağırlık, bebeklerde aşırı ağlama, sarsılmış bebek sendromu, yeme sorunları, dokunulduğunda geri çekilme, okulda düşük performans, soyunmak istememe ve yatak ıslatma çocuk istismarı düşündürülen belirtiler arasındadır.

Sözlü İstismar; kelimeleri kullanarak, bireyleri aşağılayarak, hakaret ederek, eleştirerek veya küçük düşürerek bireyleri istismar etmeyi içerir. Bu istismar türü çoğunlukla mağduru korkutmayı amaçlar. Sözlü istismar türleri; suçlama, küçümseme, eleştiri, gaslighting, aşağılama, yargılama, manipülasyon, hakaret, alay, tehdit, stopaj/görmezden gelme olarak sıralamak mümkündür (Gordon, 2022).

Sözlü istismar belirtileri ise şu şekildedir; utanç, düşük benlik saygısı, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), güven problemleri, sosyal izolasyon, kişilik ve davranıştaki değişimler, uyku problemleri, korku ve sinirlilik (Nursing Home Abuse Guide, 2023).

Yaşlı İstismarı; yaşlı bireye sıkıntı veren veya zarar veren, güven beklenen herhangi bir ilişkide ortaya çıkan tek veya tekrarlanan bir eylem veya uygun eylem noksanlığıdır. Yaşlı istismarı, insan haklarının ihlalini teşkil etmekte ve fiziksel, psikolojik, cinsel, ekonomik istismarı, terk etmeyi ve onur/saygı kaybını içerir. Yaşlı bireyde gözlemlenen ekimozlar, yanıklar, kırıklar, ısırıklar, uygun olmayan tıbbi tedavi, yaşlı bireyin kıymetli eşyalarının kaybolması, parasının nereye harcandığını bilmeme/bilememek bireyin istismara uğradığını gösteren belirtiler arasındadır. Yine yaşlı

bireylerde tespit edilen beslenme ve uyku bozuklukları, depresyon, anal bölgede ağrı/acı, temiz olmayan yaşam şartları yaşlı bireyin istismara uğradığını düşündüren belirtilerindendir (İşler, 2021).

Ekonomik (Finansal) İstismar; kaynakları veya emeği haksız yere bireylerin kendi yararına kullanması olarak tanımlanabilmektedir. Bir bireyin arabasının izinsiz kullanımı, iş emeğinin sömürüsü (ödemesinin yapılmaması/az yapılması), paranın yanlış yönetilmesi (bireyin mali işlerinin gerekli özeni gözetilmeden yapılması, savrulması, zimmete geçirilmesi) de ekonomik istismar başlığı altında toplanmaktadır (Social Care Institute For Excellence, 2020). Kayıp eşyalar, nedeni bilinmeyen para eksikliği, tapu ve mülkiyet mülklerinde değişiklikler, borç, kira ve tahliye bildiri olmaması, aile bireylerinin, bireyin mal varlığına olağandışı ilgisi, ödeneklerine el konulması ya da bir kısmının bireye verilmesi ekonomik istismarın başlıca belirtilerindendir (Social Care Institute For Excellence, 2020).

Ayrımcı İstismar; kişinin ırkı, cinsiyeti, cinsiyet kimliği, yaşı, engelliliği, dini, cinselliği, görünüşü veya kültürel geçmişi nedeniyle haksız muameleyi içerir. Bireyin, kişiye eşit vatandaş olarak sahip olması gereken fırsatlara (eğitim, sağlık, adalet, hizmetler) erişimden dışlayacak şekilde davranarak haklarını istismar eden olaylardan kaynaklanmaktadır (Safer North East Lincolnshire, 2023). Bireyin içine çekilmiş ve izole edilmiş davranması, öfke, hayal kırıklığı, korku/endişe ifadeleri ve bireysel ihtiyaçlarının dikkate alınmaması ayrımcı istismar belirtilerindendir (Social Care Institute For Excellence, 2020).

Modern Kölelik; zorla çalıştırma, borç esareti, zorla evlendirme, kölelik ve kölelik benzeri uygulamalar ve insan kaçakçılığı gibi bir dizi kavramı kapsar (Walk Free, 2023). Modern kölelik istismarının en sık karşılaştığımız belirtileri; istismar belirtilerinin varlığı, dağınık/geri çekilmiş davranışlar, göz temasından kaçınmak, kolluk kuvvetleri korkusu, kişisel eşyaların veya kimlik bilgilerinin eksikliği ve kötü şartlarda yaşamak/çalışmaktır (Social Care Institute For Excellence, 2020).

Örgütsel (Kurumsal) İstismar; bireyin bir kuruluş veya bakım ortamındaki yetersiz bakım uygulamaları nedeniyle zarar görmesidir. Tek seferlik bir olay olabileceği gibi uzun süreler devam eden rutine oturmuş bir süreç olarak da meydana gelebilir. Bireylerin çalıştığı ortamlarda gözlemlenen mahremiyet ve özelliğe saygı duymama, sosyal ve rekreasyonel ihtiyaçları dikkate almama, bireyin yardımcı ekipmanlara (gözlük, işitme cihazı, protez) erişimini engellemek ve mobing örgütsel (kurumsal) istismarın açık belirtilerindendir. Çalışanların ziyaretçi erişiminin engellenmesi, görmezden gelinmesi ve izole edilmesi örgütsel istismarın diğer belirtilerindendir (Social Care Institute For Excellence, 2020).

Teknolojik (Siber) İstismar, sosyal mecralarda gerçek olmayan gönderiler paylaşmak, rencide edici/istenmeyen fotoğrafları yayınlamak, hoş olmayan ve tehditkar mesajlaşmalar, kendi olmayan bir hesaptan bir başka birisiymiş gibi iletişime geçmek siber istismarın en sık görülen örnekleridir. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), ülkemizde yapılan bir çalışmada yaş aralığı 15-16 olan

çocukların yüzde 23'ünün uygunsuz mesajlar aldığını yüzde 52'sinin ise siber istismara maruz kaldığını gösteriyor (Boduroğlu, 2023).

Bir mesaj veya e-posta aldığı anda endişeli olmak, intihar girişimleri, gerçek hayattan geri çekilmek, aniden içe kapanma, bilgisayardan uzaklaşma, çevrimiçi olduktan sonra öfke patlamaları teknolojik (siber) istismarı düşündürdüren önemli belirtilerdir (Boduroğlu, 2023).

Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel/Travesti, Queer, İntersex, Aseksüel (LGBTQ+) İstismarı, LGBTQ+ bireylere uygulanan her türlü istismar LGBTQ+ istismarı olarak adlandırılmaktadır. Bireyi tehdit etmek, cinsel yönelimini veya cinsiyet kimliğini ortaya çıkarmakla tehdit etmek, bireyin cinsiyet kimliğini inkar etmek LGBTQ+ istismarı olarak kabul edilmektedir (Womens Law, 2018). Depresyon, uyuşturucu/uyarıcı madde kullanımı, intihar düşüncesi, ruhsal problemleri ve sosyal izolasyon LGBTQ+ istismarı belirtileri arasında sayılabilmektedir (Mental Health Foundation, 2021).

Travma

Travma, yaşam olaylarının gerektirdiği tepkilerle verilen fiziksel ve psikolojik bir savaştır (Althaver, 2020). Şiddete maruz kalma, doğal afetler, zorbalık, yerinden edilme, gıda güvensizliği, istismar, ihmal, terörizm ve yaşamı tehdit eden her türlü olay travmaya bir örnektir (Murthi ve Hammell, 2020).

Ergoterapi

Ergoterapi, okupasyonlar yoluyla bireyin sağlığını ve refahını geliştirmeyi amaçlayan kişi merkezli bir meslek dalıdır. Ergoterapinin ilk amacı, bireyin günlük yaşam aktivitelerine (GYA) maksimum bağımsızlıkla katılmalarıdır. Ergoterapistler, bireylerin hayatında istediği ve yapması gereken şeylere odaklanırlar. Bireylerin GYA katılmasına yardımcı ve yol gösterici olur. Ergoterapi, müdahaleleri sağlığı, refahı ve bireyin hayatındaki önemli faaliyetlere katılmasını teşvik etmek için anlamlı ve amaçlı aktiviteleri kullanır. Bunlar arasında bireyin kendisine ve ailesine bakması, işe gitmesi, gönüllü çalışmalarda bulunması, okula gitmesinin de yer aldığı anlamlı ve amaçlı aktiviteler yer alır. Ergoterapistler, bireylerin geçmişini, yaşam deneyimlerini ve ilgi alanlarını göz önüne alarak bireye özgü değerlendirmeler yapar ve planlamasını bireye özgü olarak yapar. Ergoterapistler, hayata değer ve anlam katan, mesleklere katılımı teşvik etmek için çeşitli ortamlarda bireyler, gruplar ve topluluklarla çalışan sağlık uzmanlarıdır (AOTA, 2023)

İstismara Uğramış Bireylerde Kullanılan Ergoterapi Yaklaşımları

Ergoterapistler, travmalarla boğuşulan bir dünyada çözümün bir parçası olarak yer alabilirler. Çoğu zaman ergoterapistler, travma, ağrı veya fiziksel rahatsızlıklarla sınırlı olmayan sorunları çözmek ve ifade etmek için güvenilir yollar kullanır. Birey ergoterapi odasına girdiğinde travma sona ermez fakat holistik terapi yaklaşımının söz konusu olabilmesi ve başarılı bir şekilde ilerleyebilmesi için ergoterapinin yeri ayrıdır (Althaver, 2020). Ergoterapistler, ilk seanslarında danışanlarını değerlendirmelidir. Danışana özel kişiselleştirilmiş bir profil oluşturulmalıdır. Bu profil,

ergoterapistin hedef belirlemede, tedaviyi planlanmasında ve tedaviyi uygulamasında yol gösterici olacaktır (Sarsak, 2018). Reçeteli ilaç tedavileri, psikoterapötik tedavi, sanal gerçeklik (VR), yoga ve ergoterapi, istismara uğramış bireylerde kullanılan ergoterapi yaklaşımlarında travma tedavileri arasında yer almaktadır (Sarsak, 2018).

Literatürde üç başa çıkma stratejisi üzerinde durulur bunlar:

1. Problem odaklı başa çıkma,
2. Duygu odaklı başa çıkma ve
3. Kaçınma odaklı başa çıkmadır.

Ergoterapistlerin kullanabileceği yaklaşımlardan biri olan proaktif başa çıkma yaklaşımı, etkisiz düşünce ve uyumsuz davranışları ortaya çıkarmak ve alternatif olan daha olumlu bilişsel ve davranışsal kalıpları uygulamaya odaklanır. Bu yaklaşım, ergoterapistlerin pediatrik ortamlarda sık sık kullandığı bir yöntemdir. Proaktif başa çıkma stratejileri, travmayı ele almak için strateji oluşturmak üzere tipik olarak sorun odaklı ve duygu odaklı başa çıkma stratejilerinin kombinasyonunu içerir (Britt, Adler, Sawhney ve Bliese, 2017). Ayrıca ergoterapistler, istismara uğramış bireylerde, bireyin dile getirdiği ve rahatsız olduğu problemlere odaklanarak farklı farklı stratejiler geliştirmektedir. Bunlara örnek olarak boş zaman yönetimi, sağlık yönetimi (kilo, sigara kullanımı, ruh sağlığı, uyuşturucu/uyarıcı madde kullanımı vb.) para yönetimi, kaygı/stres yönetimi verilebilir.

Uyku hazırlığı, çocuk bakımı (ebeveyn görevleri ve gereklilikleri), yemek hazırlama, kendine zaman ayırma ve sosyal/ ekonomik planlama (iş bulma, romantik ilişki kurabilme, kadına/erkeğe uygun yaklaşım) ergoterapistlerin birey odaklı çalışma stratejileri arasındadır. Cerny, Maassen ve Crook (2019); Salar (2018); Schultz-Krohn ve Tyminski (2018) yakın tarihlerde yaptıkları çalışmalarda ergoterapi yaklaşımlarının, bireylerin işe hazır olma becerilerinin geliştirilmesinde, ebeveynlik becerilerinin geliştirilmesinde, iş ve boş zaman arasındaki dengeyi yeniden kurabilmelerinde, yeni rutinler ve rollerin inşasını teşvik etmede ve stresi azaltmada önemli rol aldığını göstermektedirler. Bir başka çalışmada ise; 12 haftalık ergoterapi müdahalesinden sonra çalışmadaki tüm danışanlar öncelikli meslek alanlarında performans ve memnuniyette genel bir iyileşme bildirdiler. Performans ve memnuniyet değerlendirme ve yeniden değerlendirme puanlarında anlamlı bir fark gözlemlendi ($p = .04$) (Cerny vd., 2019).

Ergoterapistler, istismara uğramış bireylerde travma bilgili yaklaşım (TIA) stratejilerini kullanabilirler. TIA, travmatik deneyimlerin bireyi olumsuz etkilediğini kabul eder ve hem danışanın hem terapistin yeniden travmatize olmasına karşı koymayı amaçlar. Örneğin, cinsel istismara uğramış bir birey üzerinde kısıtlanma, kötüye kullanılma ve tecrit gibi yeniden travmatize edici durumlar yaşamasının olası olduğunu ve terapiyi etkileyeceğini kabul eder.

İstismara Uğramış Bireylere Uygun Yaklaşım

İstismara uğramış bireylere, ne olduğunu sorun (cevap vermesi için zorlamayın), bireyin tercih ettiği zamirleri kullanın (sen/siz), her şey için bireyden izin isteyin, bireyin travmayla ilgili davranışlarını değerlendirin ve takip edin (rahatsız olduğunu fark ettiğiniz anda değerlendirmeyi sonlandırın), bireyde travmayı tetikleyecek çevresel unsurlar olabileceğini kabul edin ve bireyi pozitifliğe teşvik edin (Cerny vd., 2019).

Ergoterapistlerin, istismara uğramış çocukları değerlendirmek ve tedavi etmek için kullandıkları bir başka yöntem oyun terapisi'dir. Ergoterapistlerin oyun temelli terapötik yaklaşımların istismara uğramış ve ihmal edilmiş çocukların gelişimsel ve duygusal ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayabildiği ve uygun değerlendirmeleri yaptığı görülmüştür (Cooper, 2000).

İstismara Uğramış Bireylere Uygun Olmayan Yaklaşım

İstismara uğramış bireyi rencide edecek sorular (senin derdin ne) sorun, bireyin görünüşüne göre zamir varsayın (sen/siz/mağdur), bireyi istemediği şeyleri zorlayın, bireyin travmayla ilgili ihtiyaçlarını göz ardı edin (konuşmaya/anlatmaya zorlamak, istemediği aktiviteyi yaptırmaya direktmek), kontrol edemeyeceğiniz şeyleri görmezden gelin (korkularını/endişelerini, ortamda onu tetikleyen bir nesneyi veya kokuyu yok saymak), bireylerin travma sonrası değişmeyeceğini ve hayatlarının eski haline dönmeyeceğini söyleyin (Cerny vd., 2019).

Ergoterapistler bireylere, para yönetimi, zaman yönetimi, aile geçindirme, iş yaşamı, boş zaman yönetimi, öz-savunuculuk ve toplum kaynaklarına erişim, ebeveyn-çocuk ilişkilerinin geliştirilmesi üzerine çalışır. İstismara uğramış çocuklarda oyun temelli yaklaşımlarda bulunarak çocuğun, becerilerin geliştirilmesine, oyun performansının artırılmasına ve geride kalmış gelişimsel becerilerin geliştirilmesinde faydalı olabilirler (Cerny vd., 2019; Cooper, 2000; Schultz-Krohn ve Tyminski, 2018). Ergoterapistler istismara maruz kalan bireylerde kullanılan sosyal katılım, fiziksel aktivite, GYA, iş, eğitim, uyku ve dinlenme konularında ergoterapi müdahaleleri ve danışan merkezli yaklaşımlar kullanarak bireylerin yaşam memnuniyetini, duygusal istikrarını, toplumla bütünleşmelerini ve sağlıklı yaşamalarını sağlayabildikleri görülmüştür. Ayrıca ergoterapistler, aile içi istismara uğrayan çocuklarda görülebilecek olan, düşük öz saygı, depresyon, suça eğilim, zayıf sözel beceriler, zayıf sosyalleşme becerileri ve düşük okul/akademik performansı geliştirmede etkili stratejileri belirler ve uygular, mevcut önleme programlarının geliştirilmesinde rol alır, yaşam becerilerinin değerlendirilmesinde ve geliştirilmesinde de rol oynar (Fette, Lambdin-Pattavina ve Weaver, 2019).

Ergoterapistler bu alanda tek başına çalışmazlar, multidisipliner ekibin bir parçası olarak diğer meslek gruplarıyla ortaklaşa çalışırlar. Psikologlar, yaşlı bakım teknikerleri, fizyoterapistler, doktorlar, hemşireler ve sosyal hizmet uzmanları gibi meslek grupları ile birlikte çalışırlar. Sosyal hizmetler, insanların acılarını dindirmeye, sosyal adalet için mücadele etmeye ve yaşamları ve toplumları iyileştirmeye yardımcı olurlar. Ergoterapistler, istismara uğramış bireylerle çalışma

konusunda sosyal hizmetler alanıyla ortak çalışma ve hedefler doğrultusunda aynı amaca hizmet ediyor olmasına karşın işbirliği yapma noktasında oldukça zayıf iki farklı meslek dalıdır. Vacheva ve Petkova (2023) yaptıkları bu çalışmada sosyal hizmetlerde yetişen çocukların günlük yaşamın belirli alanlarında zorluk çektiği ve bu zorlukların ergoterapist iş birliğiyle önüne geçilebildiği, ergoterapi alan çocukların bağımsız yaşam becerilerinin geliştiği görülmektedir. İstismara uğramış bireylerle çalışma noktasında bu iki meslek dalının ortak çalışması gerekliliği olmasına karşın literatürde bu alanla ilgili bilgi açıklığı oldukça fazladır.

SONUÇ

Ergoterapistlerin çalışma alanlarından birisi olan travma (istismar) ve toplum temelli rehabilitasyon ve ergoterapi müdahalesi konusunda literatür oldukça az olmasına rağmen bu alanda yapılan ergoterapi yaklaşımlarının bireyler üzerinde olumlu etkileri olduğu görülmüştür. İstismara uğramış bireylerde sıklıkla travma bilgili yaklaşım, oyun temelli yaklaşım, proaktif başa çıkma stratejileri ve ergoterapistlerin bireylere özel olarak hazırladığı terapötik stratejiler kullanılmaktadır. Fakat en etkili yaklaşımı belirleme konusunda literatürde hala açıklar bulunmaktadır.

Ergoterapistlerin, istismara uğramış bireylerde kullanabileceği yaklaşımlardan bahsedilmiş olması çalışmanın güçlü yönleri arasındadır. Benzer şekilde çalışmada birden fazla yaklaşımdan söz edilmesi ve bireye özgü olabilecek problemlere yer verilmesi, ergoterapistlere yol gösterici olması amaçlanan istismara uğramış bireylere uygun olan ve uygun olmayan yaklaşım şeklindeki örnek yaklaşımların olması da çalışmanın güçlü yönlerindedir.

Ergoterapi yaklaşımı tek başına etkili olmuş olmakla birlikte multidisipliner çalışması durumunda daha etkili olup olmayacağı konusunda literatürde yeterli kaynak yoktur. Ergoterapistlerin istismara uğramış bireylere müdahale ederken sosyal hizmet uzmanları gibi birçok meslek dalı ile ortak çalışabileceğine dair çalışmalar bulunmaktadır. Fakat bu çalışmaların örnekleminin küçük olması ve birçoğunun pilot çalışma olması sonuçların genellenebilirliğini etkilemektedir.

Travmayla ilgili konularda multidisipliner bir ekip olması, alanda çalışan meslek gruplarının birbirlerine tanıtılması ve ekip olarak çalışmasının teşviki, bu ekibin içerisinde olan ortak merkezler kurulması toplumsal açıdan önemlidir. Ayrıca ergoterapistin alana aktif dahil edilmesi, bireylere istismara maruz kalması durumunda başvurabileceği merkezler hakkında bilgi verme ve yardım alabileceği uzmanları (polis, sosyal hizmetler, ergoterapist vb.) tanıtma çalışmaları yapılması bu konuda broşürler dağıtılıp, kitle iletişim araçlarında bilgi verilmesi travmanın etkilerinin azalması ve farkındalık açısından yarar sağlayabilir. Tüm bunlar dikkate alındığında daha çok çalışma yapılarak istismara uğramış bireylerde kullanılan ve kullanılabilecek ergoterapi yaklaşımlarından bahsedilmesi, sosyal hizmetler ve ilgili diğer meslek dallarının ortak çalışmalarının çıktılarını ve kullanılan yaklaşımların bireyler üzerindeki sonuçları üzerine daha fazla kanıta dayalı bilgilere ihtiyaç vardır.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Althaver, M. (2020). Treating Trauma: The Occupational Therapy Perspective. Bridgewater College,
- AOTA. What Is Occupational Therapy. 10 Nisan 2023 tarihinde AOTA: <https://www.aota.org/about/what-is-ot> adresinden alındı.
- Apaydın Cırık, V., Gül, U., ve Aksoy, B. (2022). Çocukların ve Ebeveynlerin Çocuk Cinsel İstismarı Hakkındaki Bilgi ve Tutumları: Kesitsel Bir Çalışma. *Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences*, 14(2).
- Arpacı, F., ve Bakır, B., (2017). Yaşlı İstismarı ve İhmali. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(3), 691-703.
- Ateş, M., ve Durmuşoğlu Saltalı, N. (2019). KKTC'de Yaşayan 5-6 Yaş Çocukların Tablet ve Cep Telefonu Kullanımına İlişkin Ebeveyn Görüşlerinin İncelenmesi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 62-90.
- Boduroğlu, G. (2023). İstismar Mağduru Çocuklara Yönelik Çocuk İzlem Merkezlerinin Önemi. *Çocuklarda İhmal ve İstismar*, 215.
- Bolat, E ve Macit, Y. (2019). Post-modern şiddet: siber zorbalık, sosyal medya ve etkileri içinde (Ed. Halil Özcan Özdemir), 9-20, Gece Akademi.
- Britt, T. W., Adler, A. B., Sawhney, G., ve Bliese, P. D. (2017). Coping Strategies as Moderators of the Association Between Combat Exposure and Posttraumatic Stress Disorder Symptoms. *Journal of Traumatic Stress*, 30(5), 491–501.
- Büber, Ö., ve Taylan, H. H. (2023). Çocuk İhmal ve İstismarında Ebeveynlerin Farkındalık Düzeyleri. *Sosyal Sağlık Dergisi*, 3(1), 89-111.
- Cerny, S., Maassen, A., ve Crook, K. (2019). Occupational therapy intervention for survivors of human trafficking. *Occupational Therapy in Mental Health*, 35(3), 287-299.
- Cirik, V. A., Gül, U., ve Aksoy, B. (2022). Parents' and Children's Knowledge of and Attitudes towards Child Sexual Abuse: A Cross-Sectional Study. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi*, 14(2), 321–331.
- Cooper, R. J. (2000). The Impact Of Child Abuse On Children's Play: A Conceptual Model. *Occupational Therapy International*, 7(4), 259–276.
- Crime ve Abuse Compensation Claims, 8 Nisan 2023 tarihinde Criminal Injuries Helpline: <https://criminalinjurieshelpline.co.uk/> adresinden alındı.
- Discriminatory abuse, 18 Mart 2023 tarihinde Safer North East Lincolnshire: <https://www.safernel.co.uk/abuse-neglect/discriminatory-abuse/> adresinden alındı.

- Douglas, K. S., ve Skeem, J. L. (2005). Violence risk assessment: getting specific about being dynamic. *Psychology, Public Policy, and Law*, 11(3), 347.
- DSÖ (2002). World Report On Violence And Health. Krug E.G., Dahlberg, L.L., Mercy, J.A., Zwi, A.B., Lozano, R. Eds. WHO: Geneva, Switzerland.
- DSÖ, (2006). Çocuklara Kötü Muamelenin Önlenmesi: Bu Konuda Harekete Geçilmesine ve Kanıt Toplanmasına Yönelik bir Kılavuz. Erişim tarihi: 12.11.2022.
- Ediz, A ve Altan, Ş. (2017). Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Bir Alan Araştırması. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Özel sayı, 39-410.
- Fette, C., Lambdin-Pattavina, C., ve Weaver, L. L. (2019). Understanding and applying trauma-informed approaches across occupational therapy settings. *OT Practice Magazine*, CE1-CE9. Retrieved June, 7, 2021
- Gordon. Werry Well Minth. What Is Verbal Abuse. 18 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.verywellmind.com/how-to-recognize-verbal-abuse-bullying-4154087> adresinden alındı.
- Gökalp, Y., Övün, A., Kaya, S., (2018). Kadın ve Çocuk İstismarı. *Akademik Matbuat*, 2(1), 61-77.
- İşler, G. (2021). Yaşlı İhmal Ve İstismarına Yönelik Müdahale. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*(17), 155-178. <https://doi.org/10.46218/tshd.879006>
- Kahraman, MS., ve Çokamay, G. (2016). Aile İçi Şiddet ve Çocuklar Üzerindeki Etkileri: Temel Kavramlar, Güvenlik Planı Hazırlama ve Alternatif Tedavi Modeli Örnekleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8 (4), 321-336.
- Koç, F., Halicioğlu, O., ve Akşit, S. (2014). Hangi bulgular fiziksel istismarı düşündürür?. *Journal of Pediatric Research*, 1(1), 1–5.
- Mental Health Effects Of Different Types Of Abuse, 8 Mart 2023 tarihinde Verywell Mind: Modern Slavery, 29 Nisan 2023 tarihinde Walkfree: <https://www.walkfree.org/> adresinden alındı.
- Murthi, K., ve Hammell, K. W. (2020). ‘Choice’ In Occupational Therapy Theory: A Critique From The Situation Of Patriarchy In India. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 28(1), 1–12.
- Öğel, K., Tarı, I. ve Eke, C.Y. (2005). Okullarda Suç Ve Şiddeti Önleme. İstanbul: Yeniden Yayınları.
- Page, A. Z. ve İnce, M. (2008). Aile İçi Şiddet Konusunda Bir Derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 81-94.
- Rutherford, A., Zwi, A. B., Grove, N. J., ve Butchart, A. (2007). Violence: a glossary. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 61(8), 676–680.
- Salar, S. (2018). Şiddet Görmüş Kadınlarda Ergoterapinin Aktivite Ve Rol Yeterliliğine Etkisi. Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Sarsak, HI (2018). Genel Bakış: Psikiyatrik Bozukluklar İçin Mesleki Terapi. *Psikoloji ve Klinik*

Psikiyatri Dergisi, 3(1), 48-55.

Schultz-Krohn, W., ve Tyminski, Q. (2018). Community-built occupational therapy services for those who are homeless. *OT Practice*, 23(11), CE1-CE7.

Sidebotham, P., Bailey, S., Belderson, P., ve Brandon, M. (2011). Fatal child maltreatment in England, 2005–2009. *Child Abuse ve Neglect*, 35(4), 299–306.

The Social Care Institute for Excellence (SCIE) is a leading values-driven improvement agency, 19 Mart 2023 tarihinde SCIE: <https://www.scie.org.uk/about/> adresinden alındı.

Vacheva, D. and Petkova, I. 2023. Impact of Occupational Therapy Activities On the Formation of Skills for Independent Living in Children Using Social Service. *British Journal of Multidisciplinary and Advanced Studies*. 4, 1 (Mar. 2023), 120–128.

What is the Difference Between Violence and Abuse, 12 Şubat 2023 tarihinde Abuse Claims UK: <https://www.abuseclaimsuk.co.uk/violence-and-abuse-differences/> adresinden alındı.

What Is Verbal Abuse, 5 Nisan 2023 tarihinde Nursing Home Abuse Guide: <https://www.nursinghomeabuseguide.org/verbal-abuse> adresinden alındı.